

נעימים אמריה

ממעיינותיו של הגאון החסיד רבי מיכאל אריה ראנד שליט"א

גליון פרשת נח תשפ"ו
שנה ד' גליון ל"ט

ויהיו נא אמרינו לרצון לפני אדון כל

"בא אִתָּה וְכָל בֵּיתְךָ אֶל הַתְּבָה"

ואילו חבירו אמר: מאן ימר לך שה"תב"ה קטנה כל כך? לא ולא! "תב"ה של תורה ותפילה גדולה היא יותר מכל העולם כולו...

ושניהם אמת!

כי אכן רק בעונה בהכנעה ובשפלות רוח יכולים לזכות להדבק בתורה ובתפילה, ככתוב "נִפְתַּח הַתְּבָה בַּצָּדָה תְּשִׁים", בַּצָּדָה דייקא. שם הוא ה"פֶּתַח" להכנס אל ה"תְּבָה".

ומנגד, רק כשמגדיל אדם בדעתו את ה"תְּבָה", ויודע כי שקולה וחשובה ה"תְּבָה" אחת של תורה ותפילה יותר מכל העולם כולו, אזי נכנס הוא אליה בכל כוחו, ומשקיע בה את כל הווייתו, עד שמוציאתו כליל מהעולם הכלה ותאוותיו, ומרוממתו אל השכינה הקדושה. וכפי שאמר הכתוב "יִפְתָּה אֱלֹהִים לִפְתָּח בְּאֶהְלֵי שָׁם", ודרשו ז"ל (יומא י, א): אף על גב דִּפְתָּה אֱלֹהִים לִפְתָּה, הוא יופי העולם ומלואו, אין השכינה שורה אלא בַּאֲהֵלֵי שָׁם. "אֲהֵלֵי שָׁם" היא ה"תְּבָה" שנבנתה על ידי נח וְשָׁם בָּנוּ (עי' ב"ר מד, ז; רש"י סוכה נב, ב ד"ה וכתבן צדק). שם, באהל ההוא, ב"תְּבָה" של תורה ותפילה, משכין ומשרה הקב"ה את שכנתו.

* * *

החפץ באמת ובכל לבו להתרחק מה"מבול" ולהכנס אל ה"תְּבָה", מסייעים בידו מן השמים, וכמאמר רבותינו (שבת קד, א; יומא לח, ב; ע"ז נח, א; מנחות כט, ב): "הבא ליטרה מסייעין אותו". וזהו שאמר הקב"ה לנח: "וְהִקְמַתִּי אֶת בְּרִיתִי אִתָּךְ וּבֵאתָ אֶל הַתְּבָה אַתָּה וּבְנֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ וְנִשְׁי בְנֶיךָ אִתָּךְ", ופירש"י: ברית היה צריך על הפירות שלא ירקבו ויעפשו, ושלא ייהרגו ורשעים שבדור.

ה"רשעים שבדור" הם הרהורי הכפירה, התאוה, וכל מרעין בישין, הסובבים את ה"תְּבָה" ואומרים: "אילו אנו רואים אותו נכנס לתיבה אנו שוברין אותה והורגין אותו" (רש"י להלן ז, יג). לא נניח לו לאיש ישראל להוציא מילה של קדושה מפיו. נעכיר את מוחו ומחשבתו בהרהורים רעים. נטריד אותו בענינים של מה בכך. "נשבור" כליל את ה"תְּבָה" שהוא מתענד להוציא מפיו. נשבור אותה וניטול ממנו את נקודת חייו.

אולם "הבא ליטרה", החפץ ומשתוקק באמת, זוכה הוא ל"ברית" של הגנה אלקית. "אמר הקב"ה: אני מכניסו לעיני כולם - ונראה דבר מי יקום" (רש"י שם). שכן "האדם החושק ורצונו להתדבק בו יתברך על ידי שיתבודד בתיבה, ובא מאליו אל התיבה, ודאי התיבה קולטתו גם כן - פְּמִים הַפְּנִים לַפְּנִים. מה שאין כן ההיפך, רשעים שאינם חושקים בבדידות, רק בתענוגי העולם הזה שהוא חיות הגוף ומיתת הנשמה - כמו מי המבול, והיינו שחושק יותר להאבד במי המבול ולא בקליטת התיבה בו, וליינינו שחושק אינה קולטתו. כי כפי שממשיך על עצמו - כך הוא דבוק שם, או בקדושה או בהיפך" (תולדות יעקב יוסף, שלהי פרשתין).

ולא זו אף זו: החפץ באמת ובכל לבו, זוכה גם לזרעו אחריו שיהיו גם הם בני תורה ועובדי השי"ת. ואף שאין זה דבר קל, ו"אין תלמידי חכמים מצויין לצאת מבניהם תלמידי חכמים" (נדרים פא, א), עם כל זה בריבוי בקשות והפצרות, בהנזרות ממטעים העולם, יכול איש ישראל לפעול לקבלת "ברית" מאתו יתברך שתשאר התורה אצל זרעו לעד ולנצח נצחים. וכמסופר בגמרא (ב"מ פה, א) שרב יוסף התענה עוד ועוד, עד שקראו לפניו מן השמים פסוק מלא (ישעיה נט, כא) "וְאֵנִי זֹאת בְּרִיתִי אִתְּךָ אֲמַר ה' רוּחִי אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְדִבְרִי אֲשֶׁר שָׁמַתִּי בְּפִיךָ לֹא יִמוּשׁוּ מִפִּיךָ וּמִפִּי זֶרַעַךְ וּמִפִּי זֶרַעַךְ אֲמַר ה' מִעַתָּה וְעַד עוֹלָם".

יתכן שעל ענין זה אמר הקב"ה לנח: "וְהִקְמַתִּי אֶת בְּרִיתִי אִתָּךְ - וּבֵאתָ אֶל הַתְּבָה אַתָּה וּבְנֶיךָ", כלומר: אם תזכה להיבק בכל הווייתך ב"תְּבָה", אזי תזכה שאקים את "בְּרִיתִי" אִתְּךָ, היא הברית האלקית של וְאֵנִי זֹאת בְּרִיתִי אִתְּךָ אֲמַר ה', ואז "וּבֵאתָ אֶל הַתְּבָה אַתָּה וּבְנֶיךָ", יחידו, תלמידי חכמים בני תלמידי חכמים. "לא יִמוּשׁוּ מִפִּיךָ וּמִפִּי זֶרַעַךְ וּמִפִּי זֶרַעַךְ אֲמַר ה' מִעַתָּה וְעַד עוֹלָם".

וזהו שרמז רש"י: ברית היה צריך על "הפירות" שלא ירקבו ויעפשו. על הילדים. על הנכדים. על הצאצאים. שילכו כולם בדרך ה'. שיזכו גם הם לבוא אל ה"תְּבָה". בכדי לזכות לזרע צריך "ברית" מיוחדת, וְאֵנִי זֹאת בְּרִיתִי אִתְּךָ אֲמַר ה', אשר זוכה לה רק המשתוקק באמת ובכל לבו, והבו למטעמי העולם ותענוגותיו.

מי יתן ונזכה לכך!

תלמידי זקני הקדוש המגיד מקאז'ניץ זי"ע מסרו בשמו, כי בפרשיות בראשית ונח נזכרות שלוש המידות המגונות והקשות קנאה תאוה וכבוד המוציאות את האדם מן העולם (אבות פ"ד משנה כא). קנאה - קין, תאוה - דור המבול, כבוד - דור הפלגה. ולא לחינם נכתבו ענייניהם בתורה הקדושה, אלא להורות ולהזהיר לדורות עולם על הצורך לפחוד ולהתרחק מהם עד מאוד, וליתן עצה לנפשו כיצד להתגבר עליהם, שכן "בכל דור" ישנם בחינות קין, דור המבול ודור הפלגה - בכללות, ולא זו אף זו: "בכל אדם" - בפרטות - "יש בו מאלה הדורות", וצריך האדם ליזהר לבל יתפס בהם ולתקן עצמו. עכדה"ק (זיכרון שמואל, מהרה"ק רבי שמואל שמריהו מאוסטרובצא זי"ע ריש פרשתין; שפת אמת' ריש תרנ"ו בשם זקינו מרן החידושי הרי"מ זי"ע).

לדאבונינו איננו זקוקים לפתוח ספרי קודש בכדי להוודע שישנו "דור המבול" בכל דור, שכן רואים אנו זאת בעיני בשר. רשות הרבים מלאה בזוהמה ובפריצות, בתאוות מגונות ובעזות מצח שכמוה לא היתה. הרחוב רודף ורודף אחרי תאוות בשר, וסוחף אחריו את כל הבא בשעריו - ואם כן איפוא "מה יעשה הבן ולא יחטא"?

עצה אחת ויחידה ישנה להנצל ממי המבול - המים הזידונים. העצה שנאמרה לנח בשעתו ועומדת מאז ועד עולם בכל דור ודור: "בא אִתָּה וְכָל בֵּיתְךָ אֶל הַתְּבָה"!

מה היא אותה "תְּבָה"?

חידש וביאר מרן הבעל שם טוב הקדוש זי"ע: כל מילה ומילה היוצאת מפי איש ישראל בתורה ובתפילה נקראת "תְּבָה" ולכן מידותיה: שלושים אמה גובה - ל', שלוש מאות אמה אורך - ש', וחמשים אמה רוחב - ג', יוצרות אותיות "לְשָׁן", היא לשון האדם הבונה ומייצרת את ה"תְּבָה" (עבודת ישראל' בפרשתין בשם המגיד ממעזריטש זי"ע), וכאשר נכנס האדם בה עם כל הווייתו, בבחינת "בא אִתָּה וְכָל בֵּיתְךָ" - עם כל הכוחות והחושים - אֶל הַתְּבָה, יכולה היא ה"תְּבָה" להצילו מהמבול השוטף חוצה. "שיכול כל אדם להכניס עצמו בכל תיבה מתורה ותפילה ועל ידי זה להנצל מכל הסתר" (שפת אמת' בפרשתין תרל"ד ד"ה אא"ז).

"כי האדם בעת תפילתו או תורתו, רוצים המים הזידונים לגבור עליו, דהיינו מחשבות זרות ופניות וכדומה, ותיקונו לשום כל מחשבתו תוך התיבות והמלות של התורה והתפילה, ובזה נסתתר תוך התיבות והדיבורים מפני המים הזידונים" (עירי נחל' בפרשתין ד"ה והנה ידוע).

ואמנם לא די בהוצאת ה"תְּבָה" מפוך בעלמא, אלא "צַהַר תַּעֲשֶׂה לַתְּבָה", כלומר: "תראה להאיר התיבה היוצאת מפוך" (דגל מחנה אפרים' בפרשתין), "תראה שהתיבה תאיר כאבן טובה" (דודאים בשרה' שלהי פרשתין). תכניס אור בתורה ובתפילה. ובנוסף לכך "תַּחֲתִים שְׁנִים וְשְׁלִשִׁים תַּעֲשֶׂה" - בצירוף מחשבה קול ודיבור יחידו (שם), בנפש ברוח ובנשמה. "תְּבָה" כזאת תציל ותושיע את נפשך מידי כוחות החיצונים והמים הזידונים, הוא העולם התאווני הרועש והגועש בכל כוחותיו.

והרי זה כמבואר בחז"ל (מכות י, א) כי דברי תורה "קולטין" את האדם כעיר מקלט, וכמו כן אמרו לגבי התיבה שהיתה "קולטת" את הבאים אליה, כדאיתא (סנהדרין קה, ב; רש"י י, ב) "כל שהתיבה קולטתו הכניס בה". ולמדנו מכך, כי על האדם לזכור לטהר ולנקות את עצמו קודם שנכנס אל ה"תְּבָה", ולעשות הכנה להוצאת ה"תְּבָה" מפיו, שאם לא כן לא תהיה התיבה "קולטתו" ותפלטנו החוצה (פני מנחם' בפרשתין עמ' לה ועמ' לט).

"תְּבָה" שכזאת, של תורה ותפילה באופן הראוי, יש בה כח אלקי להציל ולהגן על כל אדם מישראל מהמבול השוטף. כך נלמדה פרשת המבול ותיבת נח בבית מדרשו של אור שבעת הימים מרן הבעש"ט הקדוש זי"ע ותלמידיו.

* * *

ישבתי פעם עם חסידים בני תורה והקשבתני לשיחתם. בין הדברים נזכרה ה"תְּבָה" בפירושה החסידי, וצעיר אחד עמד ושאל לפנייהם: איני מבין - כיצד אפשר שאדם הגבוה בקומתו ורחב במידותיו יצליח להכנס לתוך "תְּבָה" של תורה ותפילה? הלא היא קטנה ממידותיו אלף פעמים!

הציץ בו הגדול שבחבורה והפטיר לעברו: כדאי אכן שלא "תגדיל" את עצמך כל כך, ואז תוכל "להכנס ברווח" לתוך ה"תְּבָה"...

"מעלין בקודש ואין מורידין" בתשמישי מצוה **לרגל יומא דהילולא של מהר"ם שפירא מלובלין זצ"ל - ז' חשוון תרצ"ד**

קידוש לבנה

שמעתי מהגה"ח רבי דוד אולבסקי זצ"ל כי חותנו הרה"ח ר' יוסל כרמל ז"ל היה מצטער הרבה כששמע שה"לומדים" דנים אם קידוש לבנה היא מצוה או שאינה אלא ברכת הנהנין או ברכת השבח בעלמא, והרי בנוסח "לשם יחוד" אומרים: הריני מוכן ומזומן לקיים "המצוה" לקדש הלבנה.

והיה אומר בהתרגשות: "בשנים ההם, כשהיינו במחנות אצל הרשעים, לא היתה לנו שום מצוה שיכולנו לקיים בשלימות, והתחזקנו רק במצוה אחת, בקידוש לבנה, שאותה יכולנו לקיים תמיד ולא לקחוח מאתנו. ו"הם" רוצים לומר שאין זו מצוה?..."

ואמר לי הגה"ח רבי דוד זצ"ל: הבנתי בזה פירוש המאמר: אֶלְמָלִי לא זָכוּ יִשְׂרָאֵל אֶלָּא לְהִקְבִּיל פְּנֵי אֲבִיהֶם שֶׁבְּשָׁמַיִם פַּעַם אַחַת בַּחֲדָשׁ דָּיִם, "דָּיִם" היינו שהיה להם מזה חיזוק לחודש שלם...

[בעיקר גדר 'ברכת הלבנה' כבר דנו רבים, וראה דבר נפלא ב'מרגליות הים' סנהדרין מב, א אות ח, ויש שמסור רעיון זה בשם בעל השבט סופר זי"ע ובשם הרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע. וע"ע 'מעשה איש' ח"ד עמ' קיט. ומפה קדוש חו"ז אדמו"ר הגה"ק הפני מנחם זי"ע שמעתי שהג"ר נתן לובטור ז"ל היה סבור כי 'ברכת הלבנה' היא ברכת 'הנהנין', ולא הסכים עמו אדמו"ר זי"ע ואמר שהיא ברכת 'השבח'. ואנכ'ל בזה]

בלבן, דמעלין בקודש ולא מורידין, ועי' רש"י שם: דכיון דאקדמיה קרא ל'מין כנף', שמע מינה חשוב, הלכך אי מסיים בתכלת הוי ליה מוריד סוף הציצית מתחילתה, עיין שם. ועל כל פנים מבואר בהדיא דאיכא בזה (=במדי מצוה) דין דמעלין בקודש. ע"כ.

[בשו"ת אור המאיר הנדמ"ח, מהדורת ידידי הגרד"א מנדלבוים שי"ח, נדפס על הגליון הוספה מכת"י של מהר"ם שפירא: "ועיין מסכת ציצית (משנה יט) פלוגתא דאבא שאול ורבנן אי ציצית יש בו משום קדושה, ועי' תוס' מנחות מ"ב ע"א (סוד"ה ואל ימול כותי). ע"כ. ואמנם ליכא בנקודה זו יישוב להלכה, דהא לא קיימא לן כאבא שאול דציצית "יש בו משום קדושה", אלא כהא דאמרין במגילה (כו, ב) דציצית הוי תשמישי מצוה ונזרקין, וכמו שציין הגר"ח קנייסקי ז"ל במסכת ציצית שם על אתר].

והנה קושיית מהר"ם שפירא ממנחות, רמזה כבר בטל תורה שם שציין לעיין בספר "תהלה לדוד" על המג"א, ושם כבר הקשה קושיה זו בהאי לישנא: "ואנכי לא ידעתי איך למד השל"ח תשמישי מצוה (ציצית) מתשמישי קדושה (קריש המשכן), דדוקא בתשמישי קדושה אמרין מעלין בקודש כו' ולא בתשמישי מצוה, וכמו שכתב המרדכי כו' - עיין יו"ד סי' רנ"ח בש"ך שם ס"ק יא, וכן פסק המג"א בעצמו סי' מ"ב סק"ו בשם המאור כו'. אלא שדבר זה צריך עיון, דבמנחות ל"ט ע"א אמרין גבי ציצית: וכשהוא מסיים מסיים בלבן - מעלין בקודש כו'. וצ"ע [וראה בספר ברכת שמעון מהגר"ש שניאורסאהן ז"ל מטשעבין פרשת תרומה (עמ' קצו) שכתב: "ומר"ג הגאון מלובלין ז"ל בספרו אור המאיר סי' ז' בתשובתו להגאון בעל הטל תורה תמה, דהא ש"ס ערוך הוא גבי ציצית במנחות ל"ט ע"א, ולא היה לפניו אז הספר 'תהלה לדוד', כי באמת העיר הוא בעצמו כן, והטל תורה כיון שציין לדברי התהלה לדוד שוב לא האריך בזה].

ענינים אלו הם **הלכות באופן קיום** **המצוה עצמה,** **ובענינים אלו היה** **פשוט לחז"ל שיש** **לדמות קיום מצוה** **לדברי קדושה**

והנה בעיקר דינא כבר האריכו המפרשים הרבה (וראה כל המצויין בזה בשו"ת "ביע אומר" מהגר"ע יוסף ז"ל ח"ב או"ח סי' א), ויישובו בכמה אנפי את דברי הש"ך דסבירא ליה דליכא תשמישי מצוה דין "מעלין בקודש ואין מורידין". ואמנם לענ"ד נראה ברור, שמקום יש לחלק בין אופן קיום המצוה ובין שימוש ב"חפץ המצוה" לאחר קיום המצוה, וכפי שיכתב.

דהנה הא דקיימא לן בנר חנוכה להיות מוסיף והולך משום "מעלין בקודש ואין מורידין", וכן בציצית להתחיל ולסיים הכריכות בלבן, וכן בטלית ובדפנות הסוכה לעשות סימן בהם שלא לשנות מצד לצד, כל ענינים אלו הם הלכות באופן קיום המצוה עצמה, שיש לקיימה באופן של מעלין בקודש ואין מורידין, ובענינים אלו היה פשוט לחז"ל שיש לדמות קיום מצוה לדברי קדושה ולהורות בשינוי ד"מעלין בקודש ואין מורידין", משום שהוא כבוד המצוה וכבוד המצוה אשר "קדשנו" במצותיו וצווננו בהם [ולפיכך שפיר בנר חנוכה, הגם שסבירא ליה לשמואל דאין בו "קדושה" לאסור להשתמש לאורו, עם כל זה אופן קיום המצוה בו צריך להיות באופן של "מעלין בקודש ואין מורידין"].

אולם מה שאין כן לענין שימוש ב"חפץ המצוה" לאחר קיום המצוה, שיש שאין בחפץ זה שום "קדושה", וכדקיימא לן דתשמישי מצוה נזרקין, וכל שכן דשרי למוכרו או להחליפן בדבר הפחות מהם, לפיכך שפיר פסק הש"ך דמותר לשנות נר או מנורה אפילו לדבר מצוה הפחות מיניה, כי אין אנו דנים שם לענין אופן קיום מצוה צדקה, דהא קיום המצוה כבר נסתיים בעת שנדבה בעליה לבית הכנסת, וכל הנידון שם הוא אי שרי לשנות הדנבה מהשימוש ששימשה מתחילה לשימוש פחות ממנו, וזהו נידון השייך לקדושת החפץ והמעות שנודבו לצורך זה אי שר עליהם שם "קדושה" שאסור להורידן מקדושתן או לא, ובזה שפיר סבירא ליה להש"ך בשם המרדכי "דדוקא גבי תשמישי קדושה אמרין מעלין בקודש ולא מורידין ולא לגבי תשמישי מצוה", וכיון שנו מונורה בבית הכנסת לא הוי גדרם אלא "תשמישי מצוה", שפיר מותר לשנותם לדבר מצוה הפחות מהם [ולפי זה, לעולם היה מותר לשנותם אפילו לדבר 'ההשות', אלא כיון שעדיין לא נשתקע שם הבעלים מיניה, חששו חז"ל לדעת מהקדושו לדבר מסוים, וכמבואר בסוגיא שם ובמפרשים].

אולם מה שאין כן לענין שימוש ב"חפץ המצוה" לאחר קיום המצוה, שיש שאין בחפץ זה שום "קדושה", וכדקיימא לן דתשמישי מצוה נזרקין, וכל שכן דשרי למוכרו או להחליפן בדבר הפחות מהם, לפיכך שפיר פסק הש"ך דמותר לשנות נר או מנורה אפילו לדבר מצוה הפחות מיניה, כי אין אנו דנים שם לענין אופן קיום מצוה צדקה, דהא קיום המצוה כבר נסתיים בעת שנדבה בעליה לבית הכנסת, וכל הנידון שם הוא אי שרי לשנות הדנבה מהשימוש ששימשה מתחילה לשימוש פחות ממנו, וזהו נידון השייך לקדושת החפץ והמעות שנודבו לצורך זה אי שר עליהם שם "קדושה" שאסור להורידן מקדושתן או לא, ובזה שפיר סבירא ליה להש"ך בשם המרדכי "דדוקא גבי תשמישי קדושה אמרין מעלין בקודש ולא מורידין ולא לגבי תשמישי מצוה", וכיון שנו מונורה בבית הכנסת לא הוי גדרם אלא "תשמישי מצוה", שפיר מותר לשנותם לדבר מצוה הפחות מהם [ולפי זה, לעולם היה מותר לשנותם אפילו לדבר 'ההשות', אלא כיון שעדיין לא נשתקע שם הבעלים מיניה, חששו חז"ל לדעת מהקדושו לדבר מסוים, וכמבואר בסוגיא שם ובמפרשים].

סוף דבר: לענין אופן קיום המצוה נראה דכולי עלמא מודו דאמרין "מעלין בקודש ואין מורידין", משא"כ לענין שימוש בנזבית בית הכנסת - בזה פסק הש"ך בשם המרדכי דכיון דהוי "תשמישי מצוה" לכן לא אמרין בזה "מעלין בקודש ואין מורידין". כן נראה לענ"ד לבאר הענין. תן להכם ויחכם עוד.

בשולחן ערוך הלכות צדקה (סי' רנט סעי' ג): "ישראל שהתנדב נר או מנורה לבית הכנסת, אם נשתקע שם בעליה מעליה שאינה נקראת על שמו יכולים הציבור לשנותה אפילו לדבר הרשות, ואם לא נשתקע שם בעליה מעליה אין יכולים לשנותו לדבר הרשות, אבל לדבר מצוה יכולים לשנותו" (ומקורו בערכי ו, ב). וכתב שם הש"ך (סי' יא): "אבל לדבר מצוה יכולין לשנות" - כתב המרדכי בשם מהר"ם: "אפילו לדבר מצוה דפחותה מיניה, דדוקא גבי תשמישי קדושה אמרין 'מעלין בקודש ולא מורידין', ולא לגבי תשמישי מצוה.

ורצונו לומר, דהא דקיימא לן (מנחות לב, א) "ספר תורה שבלה ותפילין שבלו אין עושין מהן מזוזה לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה", וכיוצא בזה "בני העיר שמכרו רחובה של עיר - לוקחין בדמיה בית הכנסת, בית הכנסת - לוקחין תיבה, תיבה - לוקחין מטפחות, מטפחות - יקחו ספרים, ספרים - לוקחין תורה. אבל אם מכרו תורה - לא יקחו ספרים, ספרים - לא יקחו מטפחות, מטפחות - לא יקחו תיבה, תיבה - לא יקחו בית הכנסת, בית הכנסת - לא יקחו את הרחוב" (מגילה כה, ב; או"ח סי' קנ"ט סעי' ב), ומשום ד"מעלין בקודש ולא מורידין", לא נאמר כלל זה אלא בתשמישי קדושה בלבד, אבל תשמישי מצוה מותר להוריד מקדושתן (ואמנם ע"י בש"ך שם שהרמ"א בדרכי משה כתב שהר"ש והרשב"א חולקים בזה, וראה גם פמ"ג או"ח סי' ס"ט קנ"ג במשכ"ז).

ומה הן תשמישי קדושה ומה הן תשמישי מצוה, מבואר במגילה כו, ב: "תנו רבנן: תשמישי מצוה (דברים ששימשו בהן מצוה. רש"י) - נזרקין, תשמישי קדושה - נגנזין. ואלו הן תשמישי מצוה: סוכה, לולב, שופר, ציצית. ואלו הן תשמישי קדושה: דלוסקמי (=מאתחת ושק של) ספרים תפילין ומזוזות, ותיק של ספר תורה, ונרתיק של תפילין, ורצועותיהן [ולחלכה נפסק בהלכות ציצית (סי' נ"א סעי' א'): חוטי ציצית שנפסקו (והוא הדין לכל תשמישי מצוה, כגון: סוכה לולב ושופר וכל כהאי גוונא, לאחר שנתבטלו ואינם עומדין עוד למצותן. מ"ב שם) יכול לזרוק לאשפה מפני שהיא מצוה שאין בגופה קדושה, אבל כל זמן שהם קבועים בטלית אסור להשתמש בהם, כגון לקשור בהם שום דבר וכיוצא בזה, משום בזיוי מצוה. הגה: ויש אומרים דאף לאחר שנפסקו אין לנהוג בהן מנהג בזיון לזרוק במקום מגוה, אלא שאין צריכין גזירה (וכו) בסך הסוכה לולב ושופר לאחר שנתבטלו ממצותן, אין לזרוק לאשפה וכל כהאי גוונא דבר שאינו כבוד למצוה שעברה. מ"ב שם). ויש מדקדקין לגנוז, והמחמיר ומדקדק במצוות תבוא עליו ברכה. ע"כ].

והנה בסוגיא דחנוכה (שבת כא, ב) פליגי ב"ש ובי"ב באופן קיום הדלקת נרות חנוכה אי פותח והולך או מוסיף והולך, ואמרין שם דלחד אמורא טעמיהו דבי"ב משום "מעלין בקודש ואין מורידין", וכתב על כך הגר"מ מאיר אריק ז"ל בספרו טל תורה שם: "לקמן (שם כב, א) אמרין: וכי נל קדושה יש בו (=ולכך סבירא ליה לשמואל דמותר להרצות מעות כנגד נר חנוכה), ואפילו הכי אמרין כאן מעלין בקודש, ומוכח דהא דמעלין בקודש הוא גם במדי דמצוה, ולאו דוקא בקדושה".

ומוסיף: "וכן משמע מדברי מגן אברהם או"ח סי' ח' סק"ו שכתב שם לענין טלית כן, ועי' בספר תהלה לדוד באו"ח שם". ורצונו לומר, דהמג"א שם מעתיק את דברי השל"ח ש"נהגו לעשות עטרה מחתיכת משי, לסימן שאותן ציצית שלפניו יהיו לעולם לפניו, כמו שאיתא: קרש שזכה להנתן בצפון - לעולם בצפון", ובפשטות הוא מדינא דמעלין בקודש ואין מורידין, שלא יתחפך הצפון שיש בו קדושה יתירה לזרזו ולא יתחפכו הציציות שלפניו להיות לאחריו (וכמבואר בי"ם של שלמה יבמות פ"א סי' ג; ר"דאשית חמכה' שער הקדושה פ"א אות מ; שו"ע הרב שם סי' ח' סעי' ט), ומוכח איפוא דגם במדי דמצוה קיימא לן דמעלין בקודש ולא דוקא בקדושה, דאם לא כן איך דימה השל"ח ציצית לקרשי המשכן.

וכיוצא בזה יש להעיר מדברי מהר"ל שכתב כן גם לגבי דפנות הסוכה, שיוהר לסמן סדרן כדי שיוכר סדר עמידתו ולא ישנה משנה לשנה, כדאמרין בירושלמי שקרש שזכה להנתן בצפון - לעולם בצפון (הובא ביבאר היטב סי' תרל סק"ו), והרי סוכה הוא תשמישי מצוה ולא קדושה, ואפילו הכי דימה מהר"ל סוכה לקרשי המשכן (ועי' ביבארי יעקב סי' תרל סק"ט).

ובשו"ת אור המאיר מהגאון מהר"ם שפירא מלובלין ז"ל (סי' ז' סק"א), כתב אל הגר"מ אריק ז"ל: "אתממה על עינו הבדולח, שהרי ש"ס ערוך הוא גבי ציצית - במסכת מנחות ל"ט ע"א: נתן כשהוא מתחיל (=לכרוך את הגדיל) מתחיל בלבן (=בחוט הלבן ולא בחוט התכלת), הכנף - מין כנף, וכשהוא מסיים מסיים

תיבת נח

אסיפת המאכלים לתיבה

וְאֵתָהּ קַח לָךְ מִכָּל מַאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְאֶסְפַּתְּ אֵלֶיךָ וְהָיָה לָךְ וּלְהֶם לְאֻכְלָהּ (ו', כא). פשוט נראה שהחל נח באסיפת המאכלים שנים רבות קודם בוא המבול, שהרי לא ידע מתי יבוא המבול, והיה צריך להיות מוכן בכל שעה לכך – שמא יתחיל המבול בזמן סמוך. וכן נראה מסידור הפרשה, דהא הפרשה הראשונה של בנין התיבה והכנתה (עד 'שני') נאמרה מאה ועשרים שנה מקודם המבול, והפרשה השניה ('שני' ואילך) נאמרה שבעה ימים קודם בוא המבול כמפורש במקרא שם, והאי קרא "וְאֵתָהּ קַח לָךְ מִכָּל מַאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְאֶסְפַּתְּ אֵלֶיךָ" נאמר בפרשה הראשונה, ולא בשניה, ונראה איפוא מזה שעוד שנים רבות קודם בוא המבול החל באסיפת המאכלים. וכן כתב הספורנו בפשט המקרא: "וְאֵתָהּ" קח לך מִכָּל מַאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְאֶסְפַּתְּ אֵלֶיךָ – רצונו לומר: "ועתה".

ואמנם אינו מבואר מתי החל זמן האסיפה בפועל, אם מיד שהחל לבנות התיבה – ק"כ שנה מקודם, או מעת שהיה בניינה מוכן (דמסתמא מה שאמרו ז"ל ששקס בבנין התיבה מאה ועשרים שנה, לא היינו בניינה ממש, אלא סידור וכיוצא בזה, אבל הבנין עצמו היה מוכן ועומד שנים רבות קודם המבול), אולם איך שיהיה היתה האסיפה זמן רב קודם בוא המבול בפועל.

ואפילו לפי המבואר בסדר הדורות (שנת א'תרנ"א ושם א'תרנ"ו) בשם ספר הישר, שבנין התיבה עצמה נבנה בחמש שנים בלבד, ובשאר כל השנים עשה הכנות לבניינה כ"הכנות העצים וכיוצא בזה" (והיינו שברוב ק"כ השנים עשה רק "הכנות" לבניינה, והבנין בפועל לא היה אלא בחמש השנים האחרונות בלבד), סוף כל סוף מסתמא מיד שסיים הבנין עוד קודם הסידור והכיוצא – החל באסיפת המאכלים, ולא המתין עד שבוע קודם המבול, שהרי נאמר האי קרא בפרשה הראשונה, ולא בשניה, וכדכתיבנא. וגם מסתמא צריך המשך זמן רב לאסוף מאכלים עבור שנה שלימה לכל בעלי החיים שבעולם.

ובזה תבין מה שנצרך נח ל"ברית" שלא ירקבו הפירות, כדכתיב: "וְהִקְמַתִי אֶת בְּרִיתִי אִתְּךָ" – ופירש"י: ברית היה צריך על הפירות שלא ירקבו ויעפשו, שאין זה רק מצד המשך זמן המבול עצמו לשנה שלימה, אלא שכיון שהחל לאסוף המאכלים עוד זמן רב קודם בוא המבול [ויתכן שאף שנים רבות וכדכתיבנא], נצרך היה ל"ברית" שישתמרו המאכלים עד השעה הנצרכת, ולא ירקבו ויעפשו מקודם.

[ושוב נדפס עתה ספר חדש "חידושי הגאון רבי יהושע לייב דיסקין על התורה" מכתב ידו (ירושלים תש"פ), וראיתי שם בפרשתין שכתב: "וְהִקְמַתִי אֶת בְּרִיתִי אִתְּךָ", עיין רש"י. ורצה לומר, דברית היה צריך לקודם כניסתו, והוא לפי שעסק זמן רב בעסק התיבה וקביוצ כל המאכלים שבעולם, והיה ראוי שירקבו הפירות טרם כניסתו לתיבה." ע"כ. ברוך שכוונתו].

ומסתמא בני אותו הדור ראו את הפלא הגדול, שהמאכלים והפירות שאסף נח עבור התיבה נשתמרו זמן רב בלא שום עיפוש והרקבה – שלא

כטבעי שאר המאכלים והפירות, ועם כל זה רשעים הללו "ראו" ולא לקחו מוסר.

מין המאכלים שנאספו

והנה מדקדוק לשון הכתוב משמע קצת שנצטוו נח לאסוף מאכלים המתאימים למאכל אדם – קח "לך" מִכָּל מַאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל, ומהמאכלים הללו יזונו גם הבעלי חיים – וְהָיָה לָךְ וּלְהֶם לְאֻכְלָהּ. וכן איתא במדרש (תנחומא פיסקא ג'; ב"ר לא, יד) דלחוד תנא הכניס נח לתיבה "דבילה" בלחוד, ואף שהיא מאכל אדם ולא מאכל בהמה, עם כל זה מדכתיב "וְהָיָה לָךְ וּלְהֶם לְאֻכְלָהּ" ילפינן שגם הבהמות אכלו ממאכלו.

ונראה איפוא מזה כי נתעלו בעלי החיים בתיבה להיות ראויים למאכלי אדם. ואולי היה זה כשכר להם על אשר נשמרו להדבק במינם ולא חטאו, לפיכך נתעלו באכילתם להיות ניזונים ממאכלי אדם. ונמצא שאירע בכאן היפך מחטא עץ הדעת, דהתם נפל אדם הראשון ממדריגת אדם עד שנגזר עליו לאכול הוא וחמורו באבוס אחד, כדכתיב (בראשית ג, יח) וְאָכַלְתָּ אֶת עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה, ורק בכח תשובתו ובכיתו הוקל עליו עונשו (ע"י פסחים קיח, א), וכאן היה להיפך, שעל ידי ששמרו עצמן בעלי החיים הללו להדבק במינם, נתעלו ממדריגת בהמה למדריגת אדם – עד שקראם הכתוב "אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ", ומאכלם היה מאכל אדם.

ואולם בהעמק דבר להנצי"ב כתב כעין זה בסגנון אחר, וזה לשונו: וְאֵתָהּ קַח לָךְ מִכָּל מַאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל – לעצמך, ואינך צריך להכין ממרחקים מאכלי בריות הבאים ממרחק, ואם כן היה נצרך לשלוח אנשים להביא מכל צדדי העולם לפי טבע הברואים שבהם, אבל לא הטריוויה המקום כל כך, אלא קח לך מִכָּל מַאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל – ואפילו לבהמות, דנקרא מאכל כו', וְהָיָה לָךְ וּלְהֶם לְאֻכְלָהּ – שיהיה די וטוב לכל הברואים. והוא הבטחה. ע"כ. ומדבריו משמע שנצטוו נח ליקח מאיזה מין מאכלים שקלה עליו אסיפתם, אי מאכלי אדם ואי מאכלי בהמה, והבטיחו השי"ת כי יהיו מאכלים הללו טובים הן לאדם והן לבהמה. ולפי דבריו נימא אולי להיפך, שבתוקף חטאי דור המבול פגמו גם בנח מעט, עד שנשתנה מהותו להיות ניזון גם ממאכלי בהמה כשאר בעלי החיים שהכניס בתיבה.

ואמנם במדרש (שם) איכא דעה שהכניס נח לכל בעל חי מאכלים שהוא רגיל לזון בהם: "הכניס עמו זמורות – לפילים, חצובות – לצבאים, וזכוכית – לנעמיות" (ב"ר שם), ו"כל אחד ואחד מכל מין ומין – האכילם מה שלמוד, הגמל תבן, והחמור שעורים, וכן כולם, מה שלמוד היה אוכל" (תנחומא שם). וכן איתא במדרש המכונה משנת רבי אליעזר (פרשה ח' פיסקא ד'): "גדולה בינה שנתן הקב"ה בו בתיבה יתר מן הראשונות, שהודיעו כל מיני מזונות של כל חיה וחיה ועוף ועוף, מה שאין כל בריה יכולה לעמוד על זאת, שנאמר וְאֵתָהּ קַח לָךְ מִכָּל מַאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל, עד שהודיעו כמה העוף אוכל בכל יום, כמה החיה אוכלת בכל יום, באיזו שעה הם ניזונים, איזו חיה ניזונת בשעה אחת ביום, איזו חיה בשתי שעות, איזו בשלש שעות".

וע"ע בפרקי דרבי אליעזר (פרק כג): "קרא לנח ואמר לו: הבא לך אל התיבה מכל בהמה טהורה שבעה שבעה. אמר נח לפני הקב"ה: רבון כל העולמים, וכי יש בי כח לקבץ אלי אל התיבה? ירדו כל המלאכים הממנים על כל מין ומין, וקבצו אותן ואת כל מזונותן. ויבא נח" אין כתיב, אלא "ויבאו אל נח", באו מאליהן" (וראה הגה' הרד"ל שם אות טז).

מדור המאכלים בתיבה

תחתים שנים ושלישים תעשה (ו', טז). פירש"י: שלש עליות זו על גב זו, עליונים לאדם, אמצעים למדור בהמה חיה ועופות, תחתיים לזבל. והוא מסנהדרין קח. ב. ויש לעיין היכן היה מדור המאכלים. ושם יחד עם נח ובניו במדור העליון, ומסתברא כן, דאי לא הכי איך יתכן שכל בעלי החיים שבעולם תפסו קומה שלימה, ולעומתם נח ומשפחתו שהם ח' אנשים בלבד תפסו גם הם קומה שלימה.

ולפשוטו של מקרא היה מקום לומר, שהיתה התיבה מצירה והולכת (כעין 'משולש'), עד שהקומה העליונה היתה צרה ביותר (ראה 'אבן עזרא' כאן ויד רמ"ה סנהדרין שם ד"ה צרה), ושם היו נח ומשפחתו. אולם במדרש בפרשתין (ב"ר לא, יא) מבואר דלכולהו תנאי היתה התיבה ישרה וכל קומותיה שוות, ונמצא איפוא שנה ומשפחתו תפסו קומה שלימה באורך ברוחב ובגובה ככל בעלי החיים שבעולם, והוא מילתא דלא מסתברא, ולכן נראה שהיו המאכלים כולם בקומה ההיא יחד עם נח ומשפחתו. ושוב הראוני שכן נקט החזקוני כאן בלשונו שה'שלישים' שימשו לאדם "ולכל מאכל". ואחר זמן ראיתי שכן כתב גם בהגה' הרד"ל לפרקי דרבי אליעזר (פכ"ג אות ט') כי "אפשר שעם האדם היו אוצרות המאכל, וכמו שנאמר: וְאֵתָהּ קַח לָךְ מִכָּל מַאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְאֶסְפַּתְּ אֵלֶיךָ – במקומך".

ואמנם כל זה הוא לדעת הגמרא בסנהדרין ורש"י כאן שהעליות שימשו "עליונים לאדם, אמצעים למדור בהמה, תחתיים לזבל". אמנם במדרש שם איתא ב' דעות אחרות, יש אומרים: "תחתיים לזבלים, שניים לו ולבניו ולטהורים, והעליונים לטמאים", ויש מחליפין ואומרים: "תחתיים לטמאים, שניים לו ולבניו ולטהורים, והעליונים לזבלים". ולפי דעות אלו יש להתבונן היכן היה מדור המאכלים. וצ"ע.

מעשה ה'זקיתא'

איתא בגמרא (סנהדרין קח, ב) שסיפר שם בן נח לאליעזר עבד אברהם: "האי זקיתא (שם בריה), לא הוה ידע אבא מה אכלה, יומא חד הוה יתיב וקא פאלי (מחתך. רש"י) רמונא, נפל תולעתא מינה, אכלה, מכאן ואילך הוה גביל לה חיזרא (=מגבל לה סובין במים), כי מתלע – אכלה".

ויש להתבונן, הרי לא היו נח ומשפחתו בקומה אחת עם בעלי החיים, וכיצד אירע שכאשר חתך רימון לאוכלו נדמנה לשם הזיקית?

תיבת נח המשך*

דעתו בזה (ועי' מהרש"א ח"א"ג סנהדרין שם). ושם פשטו דקרא הכריחו, דמתחילה נאמר: שנים מכל תביא אל התבה להחית אתה, ושוב נאמר: שנים מכל יבאו אליך להחיות, ומזה דקדק רש"י שגם הבאים מאליהם הוצרכו שתהא התיבה קולטתם.

ואמנם לדברי הרמב"ן והמפרשים שהשנים שנים באו מעצמם ואילו השבעה השבעה טרח בהם להביאם, יש ליישב דלא פליגי אמוראי בהם, ואלו ואלו דברי אלקים חיים, דרבי אבהו שאמר "מאותם הבאין מאליהן" קאי על השנים שנים שבאו, והם שבאו מעצמן בדרך נס לא הוצרכו לבדיקה שתהא התיבה קולטתם, ואילו רב חסדא שאמר "שהעבירן לפני התיבה" קאי על השבעה שבעה שטרח נח בהבאתם, ואלו כיון שלא באו בדרך נס מעצמן, הוצרכו לבדיקה לידע אם נעבדה בהם עבירה, ולכן "העבירן לפני התיבה" לראות אם קולטתם התיבה.

ונמצא לפי זה, שרש"י שצירף שני הדעות יחדיו "ומאליהם באו וכל שהתיבה קולטתם הכניס בה" – דבר אמת בפיו, כי השנים שנים "מאליהם באו", ואלו השבעה שבעה "כל שהתיבה קולטתם הכניס בה". ודו"ק.

בלבול החשבונות

ותנח התבה בחדש השביעי וגו' על הרי אררט וגו', והמים היו הלוף וחסור עד החדש העשירי וגו' (ח, ט). לדעת רש"י: החודש "השביעי" הוא שביעי לכסליו שבו פסקו הגשמים, ואילו החודש "העשירי" הוא עשירי למרחשוון שבו התחילו הגשמים. והרמב"ן תמה בצדק: "אם נסבול לפרש ותנח התבה בחדש השביעי, ליום הזה הנזכר שכלא בו הגשם כו', איך יתכן שיחזור מיד בפסוק השני ויאמר עד החדש העשירי – למנין אחר, שיהיה העשירי לירידת הגשמים".

ולדעת רש"י יש לומר, שכיון שחטאו דור המבול בחטאים גדולים בלא שום חשבון הנפש, על ידי זה נתבטל גם חשבון העולם וחשבון התורה. שעל ידי שהגדילו עוונותיהם עד לשמים, כביכול נגע פגמם גם בתורה הקדושה בעצמה, עד שגם בה נעשה בחינת "עירוב חשבונות", רחמנא ליצילן. ולכן מצינו כאן בחינת בלבול החשבונות בלשונות התורה, כי כל כך נגע והגיע פגמם למעלה. ואם שגיתי ההי"ב.

ובסגנון אחר נימא, כי ידוע שה"זמן" בעצמו הוא בריאה שברא הקב"ה [וכדכתיב (יתרו כ, יא) כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה', כלומר: ה"ששת ימים" עשה ה', שבכלל החידוש הם, וזה יורה כי הזמן נברא, ואילו אמר "בששת ימים" היה מורה כי הזמן קדמון (רבינו בחיי שם; שו"ת הרשב"א ח"א סי' תכג)]. וכיון שהמבול "בלבל את הכל" (רש"י לעיל ג, יז), לכן גם בענין ה"זמן" בעצמו פגע המבול ובלבלו, ונעשה בלבול בחשבון החדשים. והיינו שכביכול גם בחינת ה"זמן" בעצמו היה צריך לטהר המבול ולהוציא ממנו סיגים שדבקו בה בחטאי אותו הדור. והדברים עמוקים.

* * *

וכעין סברא זו כתב גם במשך חכמה בהמשך הפרשה (ט, טז) בטעם שלא נתחייבו נשים במצות פריה ורביה (יבמות סה, ב), וזה לשונו: "לא רחוק הוא לומר, הא שפטרה התורה נשים מפריה-ורביה, וחייבה רק אנשים, כי משפטי ה' ודרכיו דרכי נועם, וכל נתיבותיה שלום, ולא עמסה על הישראלי מה שאין ביכולת הגוף לקבל כו', ואם כן נשים שמסתכנות בעיבור ולידה, ומשום זה אמרו "מיתה שכיחא" [עיי' תוס' כתובות פ"ג ע"ב ד"ה מיתה שכיחא], לא גזרה התורה לצוות לפרות ולרבות על אשה".

[וראיתי בתורת משה להחת"ס (ד"ה שנים מכל) שהעיר על דברי הרמב"ן: "ויש לדקדק, הלא בין כך יאבדו בימי המבול, וכי לא טוב להם שיבואו מעצמם אל התיבה להשחט לפני ה' לקרבן? ויש לומר, כי עדיין היו תלויים "אולי ישובו", וכמו שכתב רש"י (להלן ג, יב) על הפסוק וַיְהִי הַגֶּשֶׁם עַל הָאָרֶץ – כשהורידן הורידן ברחמים שאם יחזרו יהיו גשמי ברכה. ומעתה אם לא היו באים (=הטהורים) אל התיבה, "אולי ישובו" והיה הקב"ה מתנחם עליהם וחיו, אמנם אם היו באים אל התיבה, אף אם לא היה יורד המבול – יִקָּרְבוּ, על כן לא כתיב יָבֹאוּ אֲלֶיךָ. ע"כ. ולא ידענא מנין ליה שקרבן היה מקריב בכל גווי, גם אם לא היה יורד מבול. וצ"ע].

ואמנם להלן ז, ח מבואר ברמב"ן סברא אחרת בטעם שלא באו הטהורים מעצמם, וזה לשונו שם: "ועל דעתי שכן היה, שבאו מכולם שנים זכר ונקבה מעצמם, ונח הוסיף להביא מן הטהורים ששה זוגות, כי הבאים להנצל באו מעצמם, ואשר לצורך קרבן טרח במצוה, כי כן נאמר לו". ומהאי לינא משמע שזהו מצד "סירחא דמצוה", והיינו שאין ראוי שדבר מצוה יזדמן לאדם בדרך נס, רק בדרך טורח דייקא. והרי זה כעין מה שכתב בקדושת לוי פרשת חיי שרה (ד"ה וירץ העבד), כי לא עלו המים לקראת רבקה אלא לצורכה, אבל כשהשקתה לגמליו של אליעזר כתיב שם (כד, כ) וַתִּשָּׂא בְּדִיקָא לְכָל גַּמְלֵיוָ, ושעמא דמילתא: דכיון שהיתה שאיבה זו לצורך גמילות חסד, לכן לא עלו אז המים לקראתה, כי רצו מן השמים שתטרח ותעשה המצוה בגופה, שכן "בעשות האדם פעולה לשם מצוה – נחשב לו יותר למצוה" [ועי' בלשון האוה"ח הקדוש ז, ט: "תשלום השבעה נח טרח בעצמו לקחת אותם כו', שאינו לקיום המין, הוא יטרח בשלו, ולא יטרחו מהשמים עליו"].

ושבו ראיתי בתפארת יהונתן מהגה"ק רבי יהונתן אייבשיץ זי"ע (ז, ט) שכתב בטעם שהוצרך נח לטרוח בהבאת הטהורים, מפני ש"קרבן צריך הזמנה והכנה מבני אדם", ומשמע מדבריו שהוא ענין מיוחד בקרבנות דוקא. וצ"ע.

והנה בסנהדרין קח, ב אמרינן שרק "אותם שלא נעבדה בהם עבירה" ניצולו בתיבה, ומקשינן: ומנא ידע נח מי הם אותם שלא נעבדה בהם עבירה? אמר רב חסדא: שהעבירן לפני התיבה, כל שהתיבה קולטתם בידוע שלא נעבדה בהם עבירה, וכל שאין התיבה קולטתם בידוע שנעבדה בה עבירה. רבי אבהו אמר: מאותן הבאין מאליהן". ואמנם רש"י בפרשתין (ו, כ) צירף שני הדעות יחדיו וכתב: "ומאליהם באו וכל שהתיבה קולטתם הכניס בה", וכבר דקדקו המפרשים על

ונראה לענ"ד שמעשה שהיה כך היה: נח ישב בקומתו העליונה וביקש לאכול רימון, אולם כאשר חתכו נפלה ממנו לפתע תולעת, והיה זה לפלא גדול בעיניו, שהרי "ברית" נכרתה לו מאת הבורא יתברך שלא ירקבו ויעפשו הפירות (כדפירש"י ו, יח), ואיך איפוא הרקוב רימון זה עד שיצאה ממנו תולעת? אין זה אלא שמזמן הקב"ה תולעת זו עבור אחד מבעלי החיים שאינו אוכל דברים אחרים. מיד לקח נח את התולעת בכפו וירד לקומת בעלי החיים, והחל להסתובב עמה בין בעלי החיים, עד שכאשר הגיע לזיקית – קפצה הזיקית עליה ואכלתה, ועל ידי זה נודע לו מה מאכל הזיקית.

ביאת בעלי החיים לתיבה ברגע אחד

וַיָּבֹאוּ אֶל נֹחַ אֵל הַתֵּבָה שְׁנַיִם שָׁנִים מִכָּל הַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר בּוֹ רוּחַ חַיִּים (ו, טז). כתב הרמב"ן: "להודיע שלא נאספו אליו כלל ולא באו עד עצם היום ההוא שהיה הגשם ובא הוא בתיבה, כי האל הוא ציוה, ורוחו הוא קבצן ברגע אחד".

לשונו הקדוש "הוא ציוה ורוחו הוא קבצן" מיוסד על מקרא מפורש בישעיה (לד, טז): דַּרְשׁוּ מִעַל סֵפֶר ה' וּקְרָאוּ אֶחָת מֵהֵנָּה לֹא נִעְדְּרָה אֲשֶׁר רְעוּתָהּ לֹא פָקְדוּ כִּי פִי הוּא צִוָּה וְרוּחוֹ הוּא קִבְּצָן. ואינו לשון מליצה בעלמא הלכות מהפסוק ההוא, אלא שבאמת קאי המקרא שם על ביאת בעלי החיים לתיבה, וכדפירש"י שם: "קראו מעל ספר בראשית, כשהביא המבול גזר שיתקבצו כל הבריות להסגר בתיבה זכר ונקבה, אחת מהנה לא נעדרה מלבוא". ע"כ. ונמצא איפוא כי הרמב"ן נקט בלשונו במכוון את המקרא ההוא, ומפרש בכוונת הכתוב כי לא נעדרו מהתיבה אפילו "אחת מֵהֵנָּה", יען "כִּי פִי הוּא צִוָּה וְרוּחוֹ הוּא קִבְּצָן" לבוא כולם ברגע אחד.

הטהורים לא באו מעצמן

ומכל החי מכל בשר שנים מכל תביא אל התבה להחית אתה זכר ונקבה יהיו וגו', שנים מכל יבאו אליך להחיות (ו, יז-כ). כתב הרמב"ן: "הודיעו כי מעצמם יבואו לפניו שנים שנים, ולא יצטרך הוא לצוד אותם בהרים ובאיים. והוא יביאם (=יכניסם) בתיבה אחרי כן כו'. אחרי כן צוורה שיקח מכל הבהמה הטהורה שְׁבֻעָה שְׁבֻעָה, ובאלה לא אמר שיבואו אליו, אלא שהוא יקח אותם" (מכל הבהמה הטהורה תקח לך שְׁבֻעָה שְׁבֻעָה), כי הבאים להנצל ולחיות להם זרע באים מאליהם, אבל הבאים להקריב עולות, לא גזר שיבואו מעצמם להשחט, אבל לקחם נח. כי הצוואה של שְׁבֻעָה שְׁבֻעָה היתה כדי שיוכל נח להקריב מהן קרבן".

ומקור סברת הרמב"ן שהשי"ת אינו גוזר "שיבואו מעצמם להשחט", ציין מו"ר הג"ר צבי אברמוביץ ז"ל בספרו טעם הצבי בפרשתין (עמ' מ'), שהוא מדאמרינן בסנהדרין מג, א: "אמר רב הונא: פשיטא לי, אחד אבן שנסקל בה, ואחד עץ שנתלה בו, ואחד סייף שנחרב בו, ואחד סודר שנחנק בו, כולן משל ציבור. מאי טעמא, דמדידיה לא אמרינן ליה זיל וליתיה וליקטול נפשיה". ודפח"ח.

צוף אמרים

פרשת נח

מדכתיב (בראשית א, כ) וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל הָאָרֶץ - אלו שנאמר בהם (ישעיה ו, ב) וּבְשָׁתַיִם יְעוֹפֵף, וגם מהם "שנים מכל יבאו אליך להחיות" - זכר ונקבה, שכן גם במלאכים יש בחינת זכרים ונקבות כנודע (עי' זוה"ק ויחי רלב, א; שמות ד, ב; ספר מלאכי עליון, מהג"ר ראובן מרגליות ז"ל, מערכת א' אות ג' בהגה"ה). וזהו הרמז ברש"י להלן (ו, א): גם מעוף השמים שבעה שבעה זכר ונקבה - בטוהרים הכתוב מדבר וילמד שתום מן המפורש. "שתום" הם המלאכים ששתומה ראייתם מרוב בני העולם.

ומסתמא גם השדים וגם המלאכים לא היו נצרכים להכנס לתיבה לשם הצלתם, אלא שכן היתה שלימות התיבה שיש בה מכל בני האי עלמא, ולכן השדים המצויים בארץ, וכן אותם המלאכים שיש להם שייכות לארץ וממונים על בני העולם (לאפוקי מלאכי השרת המשמשים רק לפניו יתברך כנודע), הוצרכו להכנס לתיבה.

[וראה דבר פלא בספר אמרי אמת ליקוטים (עמ' 232): "אמר שבמכתב מאביו (השפת אמת) ז"ל מובאים בדברי ה"הזוה"ק (שמות ד, ב ובמפרשים שם) שיש ששים ריבוא מלאכים זכרים וששים ריבוא מלאכים נקבות. וקשה, הלא איתא במדרש (ויק"ר לא, ה): עיר גברים עלה חכם (משלי כא, כב), גברים כתיב, שכולם גברים ואין בהם נקבה. ויש לומר שהמלאכים של הזוה"ק הם זכרים ונקבות, והמלאכים של המדרש הם רק זכרים." ע"כ. ומסתמא המכוון על פי מאמר מן החידושי הרי"מ ז"ע שיש עולם המדרש ויש עולם הזוה"ק - כמבואר בספר הזכות ריש פרשת וישלח. ומי כהחכם יודע פשר דבר].

וימח את כל היקום אשר על פני האדמה מאדם עד בהמה עד רמש ועד עוף השמים וימחו מן הארץ (א, כג). במשנה בעדיות (פ"ב משנה י) תנן "משפט דור המבול שנים עשר חודש", ומקשה באמרי אמת בפרשתין (ריש תרצ"א): "הלא כתיב אחר ארבעים יום של גשם וימח את כל היקום", ורצונו לומר: דמסדר הפסוקים משמע שמידי אחר ארבעים יום הראשונים, כבר נעשה משפטן עד כדי "וימח את כל היקום וגו' וימחו מן הארץ", שהרי אחר "וימח" נאמר "ויגברו המים על הארץ חמשים ומאת יום", ומוכח ש"וימח" היה עוד קודם לכן. ואם כן לא נשפטו דור המבול י"ב חודש, אלא ימים מועטים בלבד. ומתרגם שם: "אולם זה קאי על נח, שהיה צדיק הדור, והיה סגור י"ב חודש בתיבה, כדכתיב ויסיגה לו בעדו". והיינו: כי נח היה צדיק תמים, אבל היתה לו שייכות לדור המבול, ועליו קאי "משפט דור המבול י"ב חודש", שהיה סגור בתיבה י"ב חדשים, וגם כל הדור שנשארו היה עמו בתיבה. ולאחר שהיה משפטן י"ב חודש הפציר בתפילה כו' עד שנתקבלה תפילתו" (פני מנחם ריש פרשתין).

ואמנם זוה"ק בפרשתין (סח, ב) איתא: "ארבעים יום לקו - דכתיב ויהי הנמול ארבעים יום על הארץ וגו', וכל שאר זימנא (בכל המושן הימים עד י"ב חודש) אתמחון מעלמא - הדא הוא דכתיב וימחו מן הארץ" [דבערך הגוף נידונו ארבעים יום, אך כדי שתבטל מציאותם מכל וכל מגוף ונפש עד שיתמחון בעלמא להיות בריה בטילה מכל וכל - הוצרכו י"ב חודש (עי' פני מנחם ריש פרשתין)].

ומסתמא נכלל בדברי הזוה"ק, שלא רצה השי"ת להמיתם בלבד, אלא גם להשכיח כליל מהאי עלמא את כל ענייניהם ומחשבותיהם ותאוותיהם, ולזה היה נצרך י"ב חודש שלמים, עד דרך דאיתא בגמרא (ברכות נא, ב) אין המת משתכח מן העל אלא לאחר שנים עשר חודש, שנאמר (תהלים לא, ג) נִשְׁכַּחְתִּי כִּמְת מִלֵּב הַיָּיִתִי כְּכִלִי אֵבֶד (ושתם כלי לאחר י"ב חודש משתכח מן הלב, דיאוש בעלים לאחר י"ב חודש כו' רש"י).

ויש לנו ללמוד כן, ממה דאמרין בשליה שבת (קנב), שבכל השנה הראשונה קשורה עדיין בשנת המת עם גופו "ועולה ויורדת", ורק לאחר י"ב חודש שנתבטל הגוף מכל וכל אזי "עולה ושוב אינה

כסדרן. ונראה לבאר הענין, על פי מה דאיתא בזוה"ק (השטות לפרשתין ח"א רנד, ב): "מה השיב הקב"ה לנח כשיצא מן התיבה וראה את העולם חרב, והתחיל לבכות לפניו ואמר: רבונו של עולם, נקראת 'רוחם', היה לך לרחם על בריותיך וכו'. השיבו הקב"ה ואמר: רעיא שטיא, השתא אמרת דא, למה לא אמרת בשעתא דאמרית לך כי אתך ראיתי צדיק לפני וגו', ואחר כך הנני מביא את המבול מים, ואחר כך עשה לך תבת עצי גפר, כל האיתעכבית ואמרית לך בגין דתבעי רחמין על עלמא, ומכדין שמעתא דתשתזיב בתיבותא לא עאל בלבך למבעי רחמין על ישובא דעלמא, ועבדת תיבותא ואשתזיבת, וכען דאתאבדי עלמא פתחת פומך למללא קדמי בעיין ותחנונים? כיון דחזא נח כך, אקריב קרבנין ועלוון, דכתיב (ח, כ) וַיִּקַּח מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִכָּל הָעוֹף הַטְּהוֹר וַיֵּצֵל עִלְתָּ בְּמִצְרַתָּה". ע"כ. ולכאורה אחר שכינהו השי"ת בתואר "שטיא", איך כינהו בעל הטורים (והמדרש) בתואר "חכם". אכן באמת מתחילה לא היה נח "חכם הרואה את הנוול" (תמיד לב, א), ולא ביקש והתפלל על בני דורו, ולא לבסוף הבין שלמפרע היה עליו לראות הנוול ולבקש. ולכן שפיר בא רמז "חכם" דוקא בסופי תיבות, ודוקא למפרע.

ונרמזה חכמתו דוקא בתיבות "את האלהים התהלך נח", להודיע כי בחכמתו הביא קרבן לפייס את מידת הדין שלא תקטרג עוד לכלות את העולם, וזהו שאמר הכתוב: את "האלהים" דייקא התהלך נח, לפייס את מידת הדין.

וראיתי בהקדמת ספר דרך משה הקדמון (הנדפס עם ספר 'הגן' בשם כולל ספר הגן ודרך משה) שהאריך במה שלא התפלל נח על בני דורו, ובין הדברים כתב כי "נח היה מסיטרא דדין, שם אלקים, וזה שאמר הפסוק את "האלהים" התהלך נח (=שלא ביקש רחמים). וזהו סוד שאמרו חז"ל: נח בעל מו"ם היה, כי אלהים בגימטריא מו"ם, הוא פ"ו. ומהיכן בא מומו, שהכישו ארי, כדאיתא במדרש (ב"ר ל, ה; רש"י להלן ז, כג) שאיחר מזונות הארי והכישו. ולכאורה יש לתמוה על חכם גדול כנח שאיחר מזונות הארי, אלא כוונתם שחטא נח בעבור שלא התפלל על דורו, ולא הקריב קרבנות עבורם קודם המבול. וידוע שאש על המזבח היה רבוצה כארי (יומא ב, א), ויובן שאיחר מזונות "הארי", רוצה לומר: שלא הקריב קרבן מקודם המבול, לכן בא הארי והכישו, מידה כנגד מידה.

והנה בבעל הטורים ע"כ הכתוב "וזה אשר תעשה אתה" (ו, טו), כתב: ב' דסמיכי (=ב"פ סמיכי תיבות) וזה אשר תעשה, ואידך וזה אשר תעשה על המזבח (תצוה כט, לח), לומר כשם שהמזבח מכפר, כך אתה צריך לבנות מזבח לכפר עליו כשתצא. ע"כ. ובאמת לפי המבואר, נראה לי לפרש המסורה באופן אחר, כי רמז לנו אז מן השמים שכבר באותה שעה יעשה מזבח לכפר ויבקש על בני דורו, ואם היה עושה כן, לא היה צורך כלל בבנין התיבה, כי "וזה אשר תעשה על המזבח" היה עומד במקום "וזה אשר תעשה אתה", אך כיון שלא נתחכם מתחילה לעשות זאת, לפיכך לא נתקיים ענין המזבח אלא לאחר המבול, וכדברי בעל הטורים. ודו"ק.

והגם כי חוצפה גדולה היא לעיין במעשיו של מי שהבורא בעצמו העיד בו שהוא "צדיק תמים" [ולשון השפת אמת בפרשתין (ליקוטים ד"ה מה שאמר חז"ל): כי הקב"ה מעיד עליו צדיק "ולא מצינו עוד בתורה צדיק על שום אדם"], ומי לנו גדול ממנו שכל קיום העולם בזכותו, מכל מקום כיון שמפורש כן בזוה"ק שקראו השי"ת בתואר "רעיא שטיא", כתבתי כל זה בדרך דרוש ורמז. ויהי"ר שלא יאמר פיננו דבר שלא כרצונו יתברך.

ומכל התי מכל פשוט שנים מכל תביא אל התבה להחיות אתך (ו, ט). פירש"י: ומכל התי - אפילו שדים. ולפי זה נראה לי לפרש: "מהעוף למינהו" - הם המלאכים שנקראים "עופות" [כדאיתא במדרש פרשת בראשית (א, ג, ה) שהמלאכים נבראו בחמישי,

אלה תולדת נח נח איש צדיק תמים היה בדרתיו את האלהים התהלך נח (ו, ט). המפרשים מדקדקים על ריבוי תיבת "נח" ג' זימני בהאי קרא, דלא הוי ליה למימר אלא: אלה תולדת נח איש צדיק תמים היה בדרתיו את האלהים התהלך.

ועל דרך רמז יש ליישב, על פי מה דאיתא בזוה"ק ריש פרשתין (נט, ב) ובתיקונים (תיקון כד נד, ב) ד"נח" רומז למנוחת השבת [ונראה לי דזהו דכתיב את האלהים התהלך נח - בחדלתא דה' הליך נח, דחלתא דה' היא בחינת השבת, כדאיתא ברש"י תענית (ח, ב ד"ה ריא): ריא שמי - שומרי שבת]. והנה איתא בטור (סי' רצב) שישנם ג' שבתות בבריאה: שבת בראשית, שבת מתן תורה, ושבת לעתיד לבוא, כנגד שבת בראשית - נתקנה תפילת ליל שבת "אתה קדש את יום השביעי לשמך תכלית מעשה שמך וארץ", כנגד שבת מתן תורה - נתקנה תפילת שחרית דשבת "ישמח משה במתנת חלקו כו בעמודו לפניך על הר סיני", וכנגד שבת דלעתיד לבוא - נתקנה תפילת מנחה דשבת "אתה אהד ושמך אהד ומי כעמך ישאל גוי אהד בארץ".

ולפי זה נימא: "אלה תולדת נח" - כנגד מנוחת שבת בראשית, אשר לכל ברואי העולם יש חלק בה, ולכן כתיב בה "תולדת" נח, היינו שכל הנכלל ב"תולדות השמים והארץ" יש לו חלק בשבת זו. "נח איש צדיק תמים" - כנגד שבת דמתן תורה, אשר ניתנה רק לבני ישראל, ו"עמך כלם צדיקים" (ישעיה ס, כא). "את האלהים התהלך נח" - כנגד שבת דלעתיד לבוא, שאין זוכים לה אלא הראויים במידת הדין, את "האלהים" דייקא התהלך נח.

ובלב שמחה בפרשתין (עמ' 22) פירש דג' "נח" הכתובים רומזים לג' סעודות השבת [ובפנימיות הדברים הוא ענין אחד עם המבואר לעיל, וכדאיתא בשפת אמת (פרשת יתרו תרנ"ב ד"ה בפרשה) שג' הסעודות הם כנגד ג' השבתות הנזכרים]. ולפי דבריו נימא, דעל לא איתא ברש"י כאן שהיה נח צריך "ענד" לתומכו, "סעד לתומכו" הרמז לסעודות שבת שנקראות "סעודת דמהימנותא", ופירש מן החידושי הרי"מ ז"ע דהיינו שהן "סעודות" ונותנות כח לחיזוק האמונה בהשי"ת (עי' שפת אמת פרשת חיי שרה תרנ"ב ד"ה בשם: פרשת תרומה תרל"א ד"ה במדרש). וזהו "סעד לתומכו".

ונוסיף בזה עוד, על פי הנודע שג' סעודות השבת משפיעין שפע בני חיי ומזוני לכל ימות השבוע, ולפי זה יש לומר: "אלה תולדת נח" - רמז להשפעת בני, תולדת. "נח איש צדיק תמים היה בדרתיו" - רמז להשפעת חיי, בדרתיו. "את האלהים התהלך נח" - רמז להשפעת מזוני, והוא על דרך דאיתא בתוס' יו"ט בברכות (פ"א משנה ג') בטעם שתיקנו ברכת הזימון בנוסח: נברך אלהינו שפאלנו משלו, ואילו ברכת התורה בבית הכנסת תיקנו בנוסח: ברכנו את הוי"ה המברך, ומבאר "כי הזמון, הדין נותן לכלכל את בראיו, ולפיכך תיקנו זה השם שהוא מידת הדין, והוראתו אלהות ואדנות. אבל התורה לא ניתנה אלא בחסדו כו', כי איזה שורת הדין נותנת להודיע דרכיו ומשפטיו לברואים, והרי לא עשה כן לכל האומות שהם גם כן בראיו, ולפיכך תיקנו בברכת תורה שם זה שהוא מידת הרחמים. ונמצא איפוא כי ההשפעה הנרמזת בשם "האלהים", היא השפעת מזוני דייקא.

את האלהים התהלך נח. בבעל הטורים: האלהים התהלך נח' סופי-תיבות חכם, וזהו שנאמר (משלי יא, ל) ולקח נפשות חכם. וכוונתו למה שדרש במדרש כאן (ב"ר ל, ו): "אלה תולדת נח", הדא הוא דכתיב פרי צדיק עץ חיים ולקח נפשות חכם, מה פירותיו של צדיק, מצוות ומעשיו טובים, ולקח נפשות חכם - שזן ופירנו על י"ב חודש בתיבה (וראה גם בתנחומא פיסקא י"ב).

ויש לדקדק, מפני מה בא הרמז דוקא בסופי תיבות, ומפני מה נרמזו בו אותיות "חכם" למפרע דוקא ולא

איכא "שני בנים" - שני דרכים. "שם האחד פלג" - להפליג עצמו מאנשים ולהתבודד במועדיו עם הש"ת, ויבִימוּ נפִלְגָה הָאָרֶץ ממנו מכל וכל, עד אשר אל יבוא איש כלל אל סודו האמיתי, כלשונא דגמרא (תענית יא) "מֵאֵן יֵחִידִים - רַבָּן, וְהָיִינוּ שִׁמְתֻרְחִים הַחֲכָמִים מִדִּבְיֹרֵי רוּב בְּנֵי אֲדָם וְהַבְּלִיָּהִם, עַד שֶׁנִּקְרָא שִׁמְם "יְחִידִים". וְשֵׁם אַחֲיוּ יִקְטֹן" להקטין ולהשפיל עצמו נגד כל אדם, ולהתהלך בין אנשים בנמיכות רוח וקומה כשוה בין שוים, ועל ידי זה להגיע לכל המדרגות.

ולפי זה נראה דמקרא דידן פירושא קמפרש: **וַיֹּחֶם אֲבִירָם וַנְּחֹר לָהֶם נָשִׁים שֵׁם אִשְׁתּוֹ אֲבִירָם שְׂרִי וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ נְחֹר מַלְכָּה**, ולכאורה איך נתייחדה שרה אל אברהם במהירות גדולה כל כך – יתום משאר האמהות, לנבלעלה, ואתי קרא ומפרש: שם גדול איכא בדבר, שכן שרה, אשת אברהם היתה **בֵּית הָרֵן אִבִּי מַלְכָּה וְאִבִּי יִסְכָּה**, וכיון שהיתה בת הרן, ועודה בבית אביה קודם נישואיה היתה **יִסְכָּה** (סוכה ברוח הקודש), לפיכך לא הוצרכה לבירורים רבים כל כך, ולכן נתייחדה אל אברהם במהירות גדולה. ודו"מ.

ונראה שחפץ היה מונה מנין הפסוקים לרמז על זכותו הגדולה של **"הרן"** שיצאו ממנו כל זרע ישראל (דרך שרה ומלכה), וביוחד דוד המלך ומלך המשיח (דרך לוט), אשר מסתמא על זכה לכל זה אלא על ידי שמשר נפש על קידוש השם (עי' 'שפת אמת' פרשת לך לך תרל"ז ד"ה טעם; 'תורת משה' להחמ"ס שלהי פרשתיו), לכן הזכיר בסימני הפרשה את **"הרן"** בדרך העלמה, ליתן סימן לדורות, שהגם שלא נזכר הוא בכלל אבותינו הקדושים - **ושמו נעלם מבנינו**, סוף כל סוף **כולנו זרעו**, וגם דוד המלך והמשיח יבואו מזרעו, וזאת היא לסימן אצלנו **"כי את כל מעשה - הָאֱלֹהִים יָבֵא בַמִּשְׁפָּח"** (שלהי קהלת), ולית מחשבה טבא וכל שכן מעשה טוב שלא נזכר נדרש למעלה.

וראייתו בגור אריה למהר"ל כאן שכתב בהאי לישאנ:
 "ובר זה הוא נפלא מאוד למבין, שהוא אשר אמרו
 חז"ל בפרק קמא דסוטה (יב, א): (א) כל הנושא אשה לשם
 שמים כאילו ילדה, ולפיכך שי לאשה שתי בחינות,
 והם שתי לידות: האחד לאִישָׁה, והאחד לאביה. וכל
 אחד ואחד כאילו ילדה כו'. ולפיכך נדכתי שרִי
 בַּבְּרִיתוֹ אֶשֶׁת אַבְרָם בְּנוֹ כו', שם ה' היה לשרה בבית
 אברהם, כי לעולם היה שם שרי נמשך אחר שם
 אברהם, שכשחששוה' ה' לאברהם ה' הוסיף ה' לשרי
 כו' (הלן ז, טו-טז). אבל שם יסכה (=שהוראתו רוח הקודש)
 לא היה לה מפני אברהם, שהרי אברהם היה טפל
 לשרה בבניאיות (עיי' רש"י' להלן כא, יב), ולפיכך מזכיר
 שם יסכה אצל אביה (פתי הון אבין מלְקָה וְאִי: יסְכָה). והוא
 ענינו נפלא למבין ע"כ.

והנה דבריו תואמים ממש לדברי המהר"ל הנזכרים, שכח הנבואה דשרה "לא היה לה מפני אברהם - שהיו אברהם היה טפל לשרה בנביאות", ולפיכך השם **יִסְכָּה** המורה על נבואתה מיוחס **לאביה** דייקא, ולא **לאברהם**, להודיע ולהורות "דגם קודם שנשאת לאברהם היתה נביאה".

אחר זמן ראייתי כזה בספר **אור תורה** מהרב בעל התניא זי"ע בפרשתין (יהי מים רבים), וזה לשונו: "לכאורה אינו מובן ענין המבול, שאם היה רק להעביר ולשנות האנשים החוטאים, למה הוצרך לבחינת **רעש גדול כזה**, הלא **ברגע אחד** היה ביכולת ה' להעבירם, אף בלא המבול. אך באמת היה המבול בא **לטהר את הארץ**, שנאמר **כִּי מְלֵאָה הָאָרֶץ חָמָס**, ונתקלקלה מאוד, והיה נצרך לטהרה. ולזאת בא המבול דוקא, שהוא בחינת **מים**. בכדי לטהר את השמים, שהוא כדוגמת המבול המורה ארבעה סאה שהיא מטורה את המעשה, כמו כן היה המבול בא בכדי לטהר את כל הארץ, וכמו שנאמר (יחזקאל לו, כה) **וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מִיַּם טְהוֹרִים וְטָהַרְתֶּם**", ע"כ.

ולעבר ילד שני בנים שם האחד פֶּלֶג כִּי בְמִיָּה נִפְלְגָה הָאָרֶץ וְשֵׁם אָחִיו יִקְטָן (י, כה). עבר היה התלמיד חכם הראשון אחי שם בן נח - אבי זקנו, והיתה ישיבתם והרבצת תורותם יחידו, כפי שזכרנו בכל דוכא דוכא "שם ועבר".

ולהצליח בלימוד התורה ועבודת הבורא יתברך

דור הפלגה

מלכות נמרוד // הליכתם מארץ ישראל לבבל // מקום המזבח שבנה נח // התיקון על ידי תלמוד בבלי

ומעתה כיון שהיה מקום מושבם מתחילה בארץ ישראל, לכן שפיר דקדק מהרח"ו "למה לא בנו המגדל בירושלים שהיא גבוהה מכל הארצות", והוצרך לומר כי "נתן הקב"ה בלבם שלא יטמאו המקום ההוא בבנין המגדל ההוא".

ומה שהעיר הרד"ל שם איך הגיעו להתיישב בארץ ישראל "והרי התיבה נחה בהרי אררט בארץ ארמיניא"ה, וכתב שצריך לומר "שאחר כך הלך נח ובניו וקבע ישיבתו בארץ ישראל", ודן שם (ולעיל פרק כג הגה"ה כה) אם הקריב נח את קרבנו בארץ ישראל. כתבתי על הגליון שם, כי נשטט ממנו לפי שעה לשון הרמב"ם בהלכות בית הבחירה (ריש פ"ב) שהמזבח שבנה נח היה בהר הבית במקום המזבח שבמקדש, וזה לשונו שם: "המזבח מקומו מכוון ביותר ואין משנין אותו ממקומו לעולם כו', ומסורת ביד הכל שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח בנורן ארוונה, הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק, והוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התיבה, והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל, ובו הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא, ומשם נברא" [וע"ע בזה"ק בפרשתין (ס, ט, ב): ויבן נח מזבֵּחַ לַה', דא איהו מזבח דאקריב ביה אדם קדמאה כו']. ובהכרח איפוא שאחר יציאתו מהתיבה בהרי אררט, הלך נח עם בניו לארץ ישראל להקריב הקרבנות במקום המקדש.

והנה ראיתי מי שדקדק איך במעשה נטיעת הכרם ושתית יינו היו לחם בן נח כבר באותה שעה ארבעה בנים – עם הקטן שהוא כנען, והרי איתא במדרש (ב"ר לו, ד) שהיה כל המעשה במהירות גדולה, כי "בו ביום נטע, בו ביום שתה, בו ביום נתבזה", ומלשון הכתובים משמע שהיה זה מיד אחר המבול.

ולדעתי אין בזה סרך דקדוק, כי מעשה הנטיעה היה בודאי אחר הקרבת הקרבנות, כמפורש בכתובים, וההקרה היתה בירושלים במקום המקדש וכדכתיבנא, ואם כן בודאי לא היו המעשים בפרשה סמוכים זה לזה, כי המהלך מהרי אררט עד ארץ ישראל עם בני משפחתו, ועם כל הבהמות והעופות הטהורים שנועדו להקרבה על גבי המזבח (כדכתיב: וַיִּקַּח מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה יִמְכֹּל הַעֹף הַטְּהוֹר וַיַּעַל עֹלֹת פְּזֻזָּם) – אֵיךְ בודאי זמן רב ביותר. בפרט שהיה העולם באותה שעה ריק ונעדר מכל טובה, ולא היה בו כלום. אין "עגלות" לרכוב עליהם – כי עדיין אין עצים לקצצם ולבנות מהם עגלות, אין ריבוי בעלי חיים לרכוב עליהם, אין "אכסניה" באמצע הדרך, אין "מאכלים" לקנות, וכו' וכו'. ולכן לא יפלא אם עד שהגיעו לארץ ישראל כבר היו לחם ארבעה בנים, או על כל פנים אחרי ישיבתם שם עד שנטע נח את הכרם [וע"ע בשפתי צדיק (אות לד) שהמתין נח עד שילידו המינים הטהורים תולדות, ורק אז הקריבם על גבי המזבח, עיין שם].

ואחר זמן ראיתי גם בזה"ק בפרשתין (עד, ב) שהקישו קרא דוימצאו בקעה "בְּאַרְץ שְׁנַעַר" למלכותו של נמרוד שם, וזה לשון קדשו: תא חזי, נמרוד מה כתיב ביה וְהָיָה רִאשִׁית מַמְלַכְתּוֹ בְּכַל, דהא מתמן נטל לאתאחדא ברשו אחרא, והכא וַיִּמְצְאוּ בִקְעָה בְּאַרְץ שְׁנַעַר, מתמן נטלו בלביירו לאפקא מרשותא עלאה לרשו אחרא (=נמרוד מה כתוב בו, וְהָיָה רִאשִׁית מַמְלַכְתּוֹ בְּכַל, כי משם לקח כח להאחז ברשות הסטרא אחרא, וכן כאן כתוב וַיִּמְצְאוּ בִקְעָה בְּאַרְץ שְׁנַעַר, משמש לקחו הרצון בלבותיהם לצאת מרשות העליון לרשות האחר. שארץ שנער, שהיא בבל, היא הראש והשורש להפדר מהקב"ה. פירוש הסולם שם). ע"כ.

* * *

והנה דבר נפלא כתב רבינו חיים ויטאל זלה"ה בפירושו עץ הדעת טוב לתהלים (קית, כב-כג) על הפסוקים "אֲבֶן מַאֲסוֹ הַבּוֹנִים הִיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה, מֵאֵת ה' הִיְתָה זֹאת הִיא נִפְלְאוֹת בְּעֵינֵינוּ", והא לך לשונו: "הנה דור הפלגה התחילו בבנינים ואמרו הִנֵּה נִבְנֶה לָנוּ עֵיר וכו', ולכן נקראים בּוֹנִים, והנה בנוהו בְּאַרְץ שְׁנַעַר העמוקה מכל הארצות, ויש לתמוה למה לא בנו המגדל בירושלים שהיא גבוהה מכל הארצות, הנדמית אל אֲבֶן גְבוּהָה ורמה. ולכן בא ליתן טעם ואמר: דע לך, כי הסיבה אשר מַאֲסוֹ הַבּוֹנִים ה"אֲבֶן" הנזכרת (=ירושלים), הוא לפי שהם ידעו (=אולי צ"ל: שהיה ידוע) כבר כי עתידה ירושלים להיות ראש פִּנָּה, כי עתידין לבנות בה את בית המקדש הנקרא רֹאשׁ פִּנָּה, ולכן נתן הקב"ה בלבם שלא יטמאו המקום ההוא בבנין המגדל ההוא. וזהו שחזר ואמר מֵאֵת ה' הִיְתָה זֹאת הִיא נִפְלְאוֹת בְּעֵינֵינוּ. ע"כ.

ויש לך לידע, כי השאלה הנזכרת בדבריו "למה לא בנו המגדל בירושלים שהיא גבוהה מכל הארצות", שורשה ויסודה על פי המבואר בזה"ק בפרשתין (עה, ב) שדור הפלגה היו מתחילה בארץ ישראל אלא שעזבוה והלכו לבבל לבנות שם את המגדל, וכלשון קדשו: "כתיב וַיְהִי בְּנִסְעָם מִקֶּדֶם, אֲתַנְטִילוּ מַעִילָא לְתַתָּא, אֲתַנְטִילוּ מֵאַרְעָא דִּישְׂרָאֵל וְנַחְתּוּ לְבַבְלָא" (כי רצו להדבק ב'חיצונים' ולהתרחק מהקדושה. 'אור החמה' שם).

וכן איתא בפרקי דרבי אליעזר (פרק כד): "ומאסו ארץ חמדה – שנאמר וַיְהִי בְּנִסְעָם מִקֶּדֶם, הלכו לארץ שנער ומצאו ארץ גדולה ורחבת ידיים וכולה מישור וישבו שם". ובהגה' הרד"ל שם (אות יא): "ומאסו ארץ חמדה" – נראה שרומז לארץ ישראל, וכמו שכתוב (תהלים קו, כד) וַיִּמְצְאוּ בְּאַרְץ חֲמֻדָּה וגו'. וכן הוא בזוהר (עה, ב): אֲתַנְטִילוּ מֵאַרְץ יִשְׂרָאֵל וְנַחְתּוּ לְבַבְלָא כו'. ולפי זה מה שנאמר וַיְהִי בְּנִסְעָם מִקֶּדֶם, אין פירושו ממזרח כו', שהרי בבל בצפונית מזרחית ארץ ישראל קיימא – ולכן קורין בני בבל לארץ ישראל מערבא כו', אלא פירושו כו' כמו שאמרו רז"ל בלוט (ב"ר לח, ז) 'מקדמונו של עולם' כו' (=כי עיקר השראת השכינה היא בארץ ישראל, וכדכתיב בה אֲרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ דָּרַשׁ אֶתָּה תָּמִיד עֵינֶיךָ ה' אֱלֹהֶיךָ בָּהּ, ולכן כאשר הלכו מארץ ישראל – מקרי שהלכו 'מקדמונו של עולם'). ע"כ.

איתא בגמרא (חולין פט, א): "אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר ברבי שמעון: כל מקום שאתה מוצא דבריו של רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי בהגדה עשה אזניך כאפרכסת, לא מִרְבָּכֶם מִכָּל הָעַמִּים חֶשֶׁק ה' בָּכֶם וַיִּבְחַר בָּכֶם כִּי אַתֶּם הַמַּעֲט מִכָּל הָעַמִּים (ואתחנן ז, ז), אמר להם הקב"ה לישראל: חושקני בכם, שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה, אתם ממעטין עצמכם לפני (לא מִרְבָּכֶם) – לפי שאין אתם מרבין עצמכם, אלא ממעטין, לפיכך חֶשֶׁק בָּכֶם. כִּי אַתֶּם הַמַּעֲט, ממעטין עצמכם בענוה. רש"י). נתתי גדולה לאברהם – אמר לפני וְאֶנְכִי עֹפֵר וְאֶפֶר, לְמַשָּׁה וְאֶהְרֹן – אמרו וְנַחֲנוּ מֶה, לְדוֹד – אמר וְאֶנְכִי תוֹלַעַת וְלֹא אִישׁ. אבל עובדי כוכבים אינן כן, נתתי גדולה לנמרוד – אמר הִנֵּה נִבְנֶה לָנוּ עֵיר, לְפָרְעָה – אמר מי ה', לְסַנְחַרִּיב – אמר מי בְּכָל אֱלֹהֵי הָאֲרָצוֹת וגו', לְנִבְכֻדְנֶצַּר – אמר אֶעֱלֶה עַל בְּמִיתִי עַב, לְחִירִם מֶלֶךְ צוּר – אמר מוֹשֵׁב אֱלֹהִים יִשְׁכְּנֵנִי בְּלֵב יָמִים".

ואהא דאמרינן "נתתי גדולה לנמרוד – אמר הִנֵּה נִבְנֶה לָנוּ עֵיר", שהוא הפסוק הנאמר בפרשתין בחטא דור הפלגה, פירש"י: נמרוד מֶלֶךְ בְּדוֹר הַפְּלִגָּה הִיא, ולכן נקרא שמו 'נמרוד', שהמריד כל העולם במלכותו על הקב"ה. ע"כ. וכן פירש"י בפרשתין על הכתוב (י, ח) וְכֹשֶׁךְ יִלְדֵּי אֶת נִמְרֹד הוּא הָחָל לְהִיּוֹת גִּבּוֹר בְּאַרְץ – "להמריד כל העולם על הקב"ה בעצת דור הפלגה".

ומבואר מזה שקיבלו חז"ל כי נמרוד היה ראש וראשון למורדי דור הפלגה, וכן איתא בהרחבה בפרקי דרבי אליעזר (פרק כד): "והיו כולם עם אחד ולב אחד ושפה אחת כו', הלכו לארץ שנער ומצאו ארץ גדולה ורחבת ידיים וכולה מישור וישבו שם כו', והמליכו עליהם נמרוד, עבד בן עבד, לפי שכל בני חם עבדים הם, ואוי לארץ שימלוך עליה עבד כו'. רבי חנינא אומר: נמרוד גיבור כח היה כו'. רבי יהודה אומר: הכתונת שעשה הקב"ה לאדם ולאשתו היתה עמם בתיבה, וכשיצאו מן התיבה לקחה חם בן נח והוציאה עמו, והנחילה לנמרוד, ובשעה שהיה לובש אותה היו כל בהמה חיה ועוף באין ונופלין לפניו. כסבורין שהוא מכח גבורתו, לפיכך המליכוהו עליהם מלך כו'. אמר נמרוד לעמו: באו ונבנה לנו עיר גדולה ונשב שם בתוכה פן נפוי על פני כל הארץ כראשונים, ונבנה מגדל גדול בתוכה ונעלה לשמים כו', ונקנה לנו שם גדול בארץ".

ואולי דייקו חז"ל כן ממה שדקדק הכתוב (יא, ב) לספר שמצאו בקעה "בְּאַרְץ שְׁנַעַר" וישבו שם, ומאי נפקא מינה לן לידע היכן מקום הבקעה, אלא לרמז למלכותו של נמרוד עליהם, כי שם מקומו, כדכתיב ביה לעיל (י, י) וְהָיָה רִאשִׁית מַמְלַכְתּוֹ בְּכַל וְאַרְץ וְאֶפֶר וְכֹלְנָה בְּאַרְץ שְׁנַעַר. ושוב מצאתי כן להדיא ברש"י פסחים צד, ב (ד"ה שהמריד): "נמרוד השיא עצה לאנשי דור הפלגה לבנות מגדל להלחם בצבא השמים, שהוא היה מלך בבבל, כדכתיב וְהָיָה רִאשִׁית מַמְלַכְתּוֹ בְּכַל".

דור הפלגה

המשך

ניצוצות קדושה, ולכן סיבב השי"ת שדוקא שם יתחבר התלמוד בבלי – ועל ידו יתעלו ויתרוממו הניצוצות שנפלו במעמקי בבל לרום הקדושה.

ובזה תבין מאמר צדיקים שרמזו ואמרו: וְתִהְיֶינָה רִאשֵׁית מַמְלַכְתּוֹ בָּבֶל – היינו ראשית קבלת איש ישראל מלכותו יתברך הוא דוקא על ידי העסק בתלמוד בבלי [ראה אור לשמים מהרה"ק רבי מאיר מאפטא זי"ע ריש פרשת נצבים]: "דהאדם יוכל להשיג גדולה וממשלה על ידי עובדין טבין שעושה להשי"ת, אך מה שמשיג על ידי התורה הוא גדול יותר מכולם כו'. וזהו גם כן פירוש הכתוב וְתִהְיֶינָה רִאשֵׁית מַמְלַכְתּוֹ בָּבֶל – ראשית של המלוכה בָּבֶל, על ידי תלמוד בבלי". ע"כ. ובבית ישראל מהרה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע בפרשתין: "וְתִהְיֶינָה רִאשֵׁית מַמְלַכְתּוֹ בָּבֶל", לימדה תורתנו הקדושה אותנו דרך נעלה במסילה העולה בית אל, ראשית יתואר ליראה וחכמה, והיא המלכות מושל לראת אלהים, ומדריגה הראשונה הוא לימוד התורה, תלמוד בבלי שבלול מקרא משנה וגמרא כו'. ע"כ. ובאמרי אמת מאמרי ר"ה (ריש תרס"ח): איתא במחשכים הושיבני – זה תלמודה של בבל (סנהדרין כד, א), ועל ידי התורה שבעל פה זוכים לקבלת עול מלכות שמים, וזה הרמז במה דכתיב וְתִהְיֶינָה רִאשֵׁית מַמְלַכְתּוֹ בָּבֶל. ע"כ.

ולכאורה הרי פסוק זה וְתִהְיֶינָה רִאשֵׁית מַמְלַכְתּוֹ בָּבֶל נכתב לגבי המרשיע הגדול ביותר "שהמריד את כל העולם כולו על הקב"ה", ואיך יתכן לרמז בהאי קרא את מלכותו יתברך על ידי תלמוד בבלי? אולם המכוון הוא, שכיון שעיקר מלכות נמרוד בבבל היתה "בעצת דור הפלגה" וכפי שנתבאר, והיה להם כח רב בפיהם בתוקף "לשון הקודש" שהיה בידם, ממילא אחר שהפיצם ה' משם על פני כל הארץ – נותרו בבבל ריבוי ניצוצי קדושה, עד שסיבב השי"ת שיתחבר דוקא שם תלמוד בבלי המעלה ומרומם את הניצוצות מבחינת "מחשכים" ועד רום המעלות והאורה, וכדכתיבנא.

ונמצא איפוא כי העמל והיגיעה בתלמוד בבלי שהוא ראשית מלכותו יתברך על האדם, זהו הכח העומד ומתקן את "ראשית מַמְלַכְתּוֹ בָּבֶל". יגיעה ועמל בכל כוחות הגוף והמח לדעת ולהשיג את רצון השי"ת – כנגד מרידה והמרדה בהשי"ת. ולכן דוקא בהאי קרא רמזו צדיקים את כוחו הגדול של תלמוד בבלי בקבלת עולו יתברך, יען זה לעומת זה עשה האלקים, וגדול התיקון במקום הקלקול.

ידם בלא שום כח וסיוע מלמעלה, עד שיגיעו לשמי מרום. ארורים הם הרשעים הכופרים וארורה מחשבתם.

ושוב מצאתי טעם אחר בדבר בתפארת יהונתן מהגה"ק רבי יהונתן אייבשיץ זי"ע (בחלק הנדפס מכת"ק בחומש תפארת יהונתן מהדורת מכון ירושלים כאן), וזה לשונו: "וַיִּמְצְאוּ בִקְעָה", היינו דראו באצטגנינות דיבנה בית המקדש בהר המוריה, ונח הקריב בהר המוריה, ואברהם יקריב את יצחק על הר המוריה, וחשבו דאלהים על ההרים, והם כפרו בהשם – וינוסו מההרים, ולכן "וַיִּמְצְאוּ בִקְעָה", לכפור בכורא יתברך. עכ"ל.ק.

* * *

והנה באותה שעה שנתקבצו לבבל, דיברו בני אותו הדור בלשון הקודש, וכדכתיב: וַיְהִי כָל הָאָרֶץ שְׂפָה אֶחָת – ופירש"י: לשון הקודש, ולכן היה להם כח גדול בפיהם כדאיתא בספרים, אך מאחר שחטאו וקלקלו עירבב השי"ת את שפתם ובירר שיהא לשון זה מיוחד אך לבני ישראל בלבד.

וסיבב השי"ת שהגלות הראשונה שגלו ישראל מארצם תהיה דוקא לבבל, וגם בגלות השניה נתגלגלו ובאו חכמי ישראל לבבל – עד שלבסוף נתייסד כל התלמוד בבלי דוקא בארץ ההיא. וזהו משום שכל טעם הגלות הוא בכדי "שיתוספו עליהם גרים" כמאמרם ז"ל (פסחים פז, ב), שהם הניצוצות הקדושים המפוזרים בכל קצוות תבל כמבואר בכתבים, ולכן במקום ההוא שהיו שם בוני המגדל בדור הפלגה, אשר דיברו בלשון הקודש והיה להם כח רב בלשונם, נשאר שם ריבוי

והנה לשון שאלת מהרח"ו: למה לא בנו המגדל "בירושלים" שהיא גבוהה מכל הארצות – הוא מדוקדק ביותר, שהרי לשון חז"ל בכל דוכתי הוא: "שבית המקדש גבוה מכל ארץ ישראל, וארץ ישראל גבוהה מכל הארצות" (קידושין סט, א-ב; סנהדרין פז, א; זבחים נד, ב; ועי' ספרי שופטים פיסקא קנב; וזאת הברכה פיסקא שנב), ואם כן הוי ליה לדקדק ולשאול: למה לא בנו המגדל "בהר הבית" שהוא גבוה מכל הארצות, ומה זה שנקט "בירושלים" סתם ולא "בהר הבית"?

אמנם באמת בעת ההיא לא היה הר הבית גבוה מכל ארץ ישראל, וכדברי המדרש הידועים (תנחומא וירא כב) שהביא מרן החתם סופר זי"ע בתשובותיו (או"ח סי' רח; יו"ד סי' רלג) בשם רבו הגה"ק רבי נתן אדלר זי"ע, שכאשר הלך אברהם אבינו לעקוד את יצחק כתיב (וירא כב, ד) וַיֵּרָא אֶת הַמָּקוֹם מֵרָחֹק – שראוהו 'מקום' ולא 'הר', והתפלל אברהם אבינו ואמר: אין כבודו של מלך לשכון בעמק, ונעשה הר, ולכן כתיב שם (פסוק יד) אֲשֶׁר יֹאמֶר הַיּוֹם בְּהָרֵי יִרְאָה, עיין שם (ועי' באהבת יהונתן' שם פסוק ב' ופסוק יד; 'פני דוד' להחיד"א פרשת וירא אות כג; 'תורת משה' להחת"ס פרשת ויצא ד"ה ויפגע במקום – השני, ובהערות שם).

ולכן שפיר דקדק מהרח"ו בלשונו לשאול רק: למה לא בנו המגדל "בירושלים" שהיא גבוהה מכל הארצות. ודו"ק.

* * *

ובעיקר הענין נראה לענ"ד, כי דור הפלגה לא חיפשו מקום גבוה לבנות בו, אלא אדרבה מאסו במקומות הגבוהים וחיפשו דוקא מקום נמוך ו"בקעה". וזה עצמו הטעם שעזבו את ארץ ישראל הגבוהה מכל הארצות, והלכו עד שנער העמקה מכל הארצות (ועי' רש"י בפרשתין לעיל ו, יז), וכפי שנקראת "מצולה" (עי' שבת קיג, ב; סנהדרין צג, א; זבחים קיג, ב) [וכלשון הזה"ק הנזכר: אתנטילו מעילא לתתא, אתנטילו מארעא דישראל ונחתו לבבל], ואף שם עמלו לחפש את המקום הנמוך ביותר שקיים בה, עד שימצאו בקעה בארץ שְׁנַעַר – תרתי לטיבותא, ויִשְׁבּוּ שָׁם.

וטעמא דמילתא נראה, כי רצו הכופרים הללו להראות שבשביל להגיע לשמי מרום אין הם צריכין לשום עזר אלקי, אלא יכולים לעשות הכל בפועל ידם, ולכן לא הסכימו לייסד המגדל על שום מקום שגבהותו הוא בידי שמים – כהר וגבעה, אלא חיפשו דוקא את המקום הנמוך ביותר בטבע, ומשם יתחילו לעשות הכל בפועל

"עטרת זקנים בני בנים ותפארת בנים אבות"

לעילוי נשמת
ראשי משפחתינו ועטרת ראשינו
הרבני החסיד המפורסם
מוהר"ר יהושע העשיל ז"ל
ב"ר יצחק אייזיק ז"ל
הלך
נלב"ע י"א חשוון תשפ"ד
וזוגתו הצדקנית מנב"ת
מרת רבקה בילא ע"ה
ב"ר מיכאל ז"ל
נלב"ע ה' חשוון תשפ"ו
ת.נ.צ.ב.ה.

כל הזכויות שמורות

הארות והערות יתקבלו בברכה

לתרומות והנצחות: מכון "נעמים אמריה" NEIMIMAMUREYU@GMAIL.COM

ניתן להשיג את ספרי הרב שליט"א

כהלכות הפסח – עניני פסח / הלכה ומנהג + סוכת שלומג – מצוות חג הסוכות שבביהמ"ק / הלכה ומנהג + מרא דשמעתתא – שיעורים על סדר פרשיות התורה והמועדים + ביד נביאיך – על נביאים וכתובים + איגרת הפורים – על מגילת אסתר + נס לשושנים – מאמרים בעניני חנוכה + הליכות הרועים – רבוה"ק לבית גור זי"ע / הלכה ומנהג + אול מהמלאי – שם ושארית – הרה"ק רבי משה בצלאל אלטר הי"ד + שם ושארית – הג"ר יעקב מאיר בידרמן זצ"ל + אול מהמלאי + קונטרס "דער קאצקער קוויטל" + מאמר "פדיון הבן באלכסנדר" + ספר מסעות האמרי אמת לארה"ק נמצא בהגה"ח מחודשת ויצא אי"ה בקרוב